

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет
Факультет філології та соціальних комунікацій
Кафедра української та зарубіжної літератури і порівняльного
літературознавства

**Літати небом. Жити на Землі.
Геопоетичні стратегії сучасних
літературознавчих досліджень**

*Матеріали
Міжнародної наукової конференції*

Бердянськ – 2023 рік

Ісапчук Ю.В.
кандидатка філологічних наук,
Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича

ГЕОПОЕТИКА ЦИКЛУ «ВИДИ СМЕРТІ»: ІНГЕБОРГ БАХМАН ТА КАРТОГРАФУВАННЯ ПРОСТОРУ

Розвідка присвячена проблематиці картографування простору у творчості австрійської письменниці Інгеборг Бахман (1926–1973). Зокрема дослідницька оптика фокусується на трьох текстах авторки із незавершеного циклу «Види смерті»: «Маліна», «Книжка Франци» та «Реквієм за Фанні Гольдман».

«Маліна» (1971), єдиний завершений роман із письменницького прозового проєкту, розглядається як віденський роман, в якому досить детально описано топографію міста. Осібно авторка звертає увагу на його середмістя та знакові визначні місця, що пов'язані з історією та культурою Австрії (палац Бельведер, Штадтпарк, площі Гоймаркт та Ам Гоф). Центральні персонажі роману переміщуються лабіринтом місцевих вулиць, формуючи віденську карту І. Бахман, що насамперед локалізується у Третьому районі столиці як основному місці дії. Так, варта уваги вулиця Унгаргассе, де мешкають жіноче Я і Маліна (будинок номер 6) та Іван (будинок номер 9). Зазначений локус ототожнюється з утопічним хронотопом з вставної легенди «Таємниці принцеси Кагранської» і позначається виразом *«моє королівство, мій краю на Унгаргассе»* [1, 269] та відсилає до бахманівського поняття «Дім Австрія» як власної моделі осмислення традиційного габсбурзького міфу [2]. Іншою важливою локацією для авторської геопоетики вважається вулиця Беатріксгассе, 26 (розташовується поблизу Унгаргассе) – початкове і безпечне помешкання жіночого Я та фактично перша віденська адреса письменниці. Один з найемоційніших і композиційно ключових моментів «Маліни» варто пов'язувати з епізодом автопоїздки з перерахуванням ключових місць у топографії міста (Набережна Франца-Йозефа, канал Дунаю, Шоттерінг, Бургтеатр, ратуша та парламент), що якнайвдаліше передає почуття закоханої жінки у першому розділі «Щаслива з Іваном».

Незавершений роман «Книжка Франци» демонструє на рівні форми свою просторову специфіку, позаяк назви двох з трьох розділів фіксують конкретні локації тесту. Перший розділ «Повернення на батьківщину до Galicien» відсилає до Каринтії (місця народження протагоністки), третій «Єгипетська темрява» – до пустелі Північної Африки (місця її перебування). Варто наголосити на ментальному зв'язку для центрального персонажа Франци фіктивного австрійського локусу Galicien та існуючого суданського міста Ваді Халфа. І. Бахман переконливо презентує картографію місцевості на межі трьох країн (Австрія, Словенія та Італія), що позначає симптоматичними для себе поняттями «потрійний стик країн» та «тримовний кут» [3, 152]. Так, виразно простежуються топографічні особливості півдня Каринтії в районі долини річки Гайль та географічних реалій поблизу (Марія Гайль, Чіновіц, Вармбад, Ціллербад, Ціллербах, Доброва, Мюльльнерн, Тарвіс). Звертає на себе увагу Відень як інший ключовий локус роману, що протиставляється фіктивному селу Galicien на рівні бінарної опозиції «метрополія» та «провінція». На відміну від образу австрійської столиці у «Маліні» Відень у «Книжці Франци» не пропонує чітко окреслених маршрутів переміщень центральних персонажів та відповідних столичних «чекпойнтів». Його пропонується сприймати в контексті хронотопу Австрії середини ХХ ст., що урівноважується епізодичним локусом британської метрополії.

Роман-фрагмент «Реквієм для Фанні Гольдман» окреслює передусім повоєнний Відень і на противагу до вище згаданих текстів з «Видів смерті» переінакшує сприйняття категорії центру, зважаючи на столичне походження протагоністки. Підкреслюється роль Бургтору (зовнішні фортечні ворота) як одного з символів геопоетики міста та межового локусу Фанні Гольдман, що визначає хід її подальшого життя. Просторова характеристика роману дещо розширяється за рахунок уведення у текст персонажів-вихідців з регіонів (містечко Маттерсбург у федеративній землі Бургенланд, каринтійська столиця Клагенфурт) поряд зі згадкою Штирії (місто Леобен) з негативною конотацією вульгарності та обмеженості її мешканців проти вишуканості віденців старих часів. Визначальним географічним пунктом можна вважати

туристично привабливу історичну область Зальцкаммергут (Вольфгангзее), де відбувається знайомство центральних персонажів.

У підсумку варто стверджувати, що літературна мапа незавершеного циклу «Види смерті» покликається на топографію Відня та Каринтії, що відповідає початковому задуму авторки та унаочнює її тезу: *«Коли я пишу про Відень, я цілком впевнена. Тільки тоді. Про Відень або австрійську провінцію»* [4, 141]. Крім фікційного локусу Galicien I. Бахман послуговується справжніми географічними реаліями, виходячи почасти за картографічні межі Австрії та Європи.

Література

1. Бахман І. Маліна; пер. з нім. Л. Цибенко. Львів, 2003. 271 с.
2. Ісапчук Ю. Інгеборг Бахман та «Дім Австрія»: долання кордонів у прозі авторки. *Наукові праці: науковий журнал*. Миколаїв, 2017. Т. 301. Вип. 289. С. 24-29.
3. Bachmann I. «Todesarten»-Projekt: Kritische Ausg. in 4 Bd. / Hrsg. M. Albrecht und D. Götsche unter Leitung von R. Pichl. München; Zürich: Piper-Verl., 1995. Bd. 2. Das Buch Franza. 502 S.
4. Bachmann I. Wir müssen wahre Sätze finden. Gespräche und Interviews / Hrsg. Ch. Koschel, I. von Weidenbaum. München: Piper-Verl., 1983. 164 S.

Качак Х. І.

аспірантка, асистентка кафедри німецької філології
Львівський національний університет імені Івана Франка

КАРТОГРАФІЯ ЯК МЕДІЙНИЙ ФЕНОМЕН У ЛІТЕРАТУРНОМУ РЕПОРТАЖІ

Один із найбільш виразних мотивів літературних репортажів – це мотив подорожі, дороги до раніше невідомих або добре знайомих географічних об'єктів. Ця картографічна складова виявляється у двох формах: у тексті, який діє медійно та вербально картографує місцевість, а також у картах, що інтегруються у текст як інший медіум.

Вплив карти та її складових на наративну структуру тексту дослідила критикиня, літературознавиця, авторка книг і статей з